

Ўзининг такрорланмас ижоди, гўзал санъати ва ажойиб махорати билан нафакат Шарк халклари, балки бутун дунё халклари маданияти тарихида сезиларли из колдирган, унинг тараккиёти учун баракали хисса кўшган забардас мусаввир Камолиддин Бехзод Хиротда 1455 йилда хунарманд-косиб оиласида дунёга келди.

Ўзининг такрорланмас ижоди, гўзал санъати ваажойиб махорати билан нафакат Шарк халклари, балки бутун дунё халклари маданияти тарихида сезиларли из колдирган, унинг тараккиёти учун баракали хисса кўшган забардас мусаввир Камолиддин Бехзод Хиротда 1455 йилда хунарманд-косиб оиласида дунёга келди.

Тарихий манбаларда ёзилишича, унинг номи Бехзод бўлиб, Хирот аҳолиси уни суюб, эркалаб Камолиддин, деб чакиришган экан. Алишер Навоий уни ўз мактубларидан бирида «устод Бехзод» деб атайдди.

Манбаларда ёзилишича, Бехзод ота-онадан жуда эрта етим қолиб, таникли Хирот хаттоти ва рассоми Мирак Наккош Хуросоний кўлида тарбия олади. Ўз даврининг машхур рассоми, миниатюрасоз Мирак Наккош уйидаги нигористонидаги ижодий мухит, гўзаллик ва нафосат ёш Бехзодни ҳам санъат ва хунарга хавас кўйишга ундади, келажакдаги тақдири учун ижобий роль ўйнади.

Бехзод турли устозлардан тарбия олган. Манбаларда Бехзод Пир Сайид Ахмад Табризий шогирди, деб ҳам кўрсатилган. Пир Сайид Ахмад Табризий эса бухоролик устод Жахонгирнинг шогирди, бухоролик Жахонгир эса ўз навбатида устод Гунг шогирди бўлганлиги қайд этилган. Бехзоднинг асарларидаги ўзига хос хусусиятларда устозларнинг таъсири каттадир.

У ёшлигида машхур санъаткор Султон Али Машхадий билан жуда яқин муносабатда бўлганини хаттотнинг бизгача етиб келган қуйидаги бадихасидан ҳам билса бўлади:

Азиз, аржуманд фарзанд Бехзод,
Гох-гохида биз томонга келиб турарди.
У ўз суратлари туфайли мен учун умрдек азиз,

Умрдек вақт ўтса ҳам, хануз ёдга олмайди.

XV асрдаги Хирот адабий, бадиий-илмий, санъат ва маданият оламида пайдо бўлган жуда кўп шахслар сингари Бехзоднинг ҳам ижодий камолотида Алишер Навоий хал килувчи роль ўйнаган.

Навоийнинг шахсий кутубхонасида ўша даврнинг етук санъаткорлари Мирак Наккош, Хожи Муҳаммад каби мусаввирлар, Хофиз Муҳаммад, Зайниддин Маҳмуд, Султон Муҳаммад Нур каби хаттотлар ижод билан банд бўлганлар. Бехзод шу кутубхонада, айниқса, хаттот Султон Али Машҳадий ва Ёрий Музаҳҳиб билан яқин ижодий ҳамкорликда бўлган. Бехзод ижодининг мавзу доираси, қаҳрамонлари шу ерда Навоий ва бошқа санъаткорлар ижоди таъсирида камол топган.

Бехзод мусаввир сифатида танилгач, Султон Хусайн саройида хизматга чакирилган. 1487 йил Султон Хусайн фармони билан Бехзод салтанат кутубхонасига раҳбар этиб тайинланган. Кутубхонадаги музаҳҳиб, халқор, заркўб, лаввоҳ, саҳхоф, жадвалкаш, наккош ва коғозрезу даватчилар бевосита Бехзод раҳбарлигида ишлаганлар. Кейинчалик бу жой ўз даврининг бадиий академиясига айланади. Уни мутахассислар «Нигор хонайи Бехзод» ёки «Бехзод академияси» деб атаганлар.

1507 – 1510 йилларда Бехзод Хиротни эгаллаган Муҳаммад Шайбонийхон хизматида бўлган.

Темурийларнинг юксак маданиятига ҳурмат ва эътибор билан қараган Шайбонийхон Бехзод санъати олдида лол қолиб, унинг ижодий ишларига деярли тўсқинлик қилмайди, аксинча, мумкин қадар шароит яратиб берган.

Эрондаги Сафавийлар салтанати бу даврда анча қучайиб, ички ва сиёсий қурашлар туфайли инқирозга юз тутган Хуросондаги Шайбонийлар салтанатига таҳдид солиб, 1510 йилда икки сулола қўшини ўртасида Марв ёнидаги Тохиробод деган жойдаги шиддатли жангда Муҳаммад Шайбонийхон ҳалок бўлади, унинг қўшини тор-мор этилади ва Хирот Сафавийлар қарамоғига ўтади. Шох Исмоил Сафавийлар қарамоғига ўтади.

Шох Исмоил Сафавий 1512 йил Хиротдаги бир неча истеъдодли санъаткорларни, ҳунармандларни ўзи билан бирга Табризга олиб кетади. Хиротдан Табризга олиб кетилган «жавохир»лар орасидаги энг нодири ва ноёби Камолиддин Бехзод эди. Чунки Бехзод бу пайтда бутун Шарқ элларида донги кетган буюк санъаткор бўлиб, уни ўз қарамоғида сақлаган салтанат энг бой, қудратли ва обрў-эътиборли ҳисобланарди.

Камолиддин Бехзод санъатини юксак қадрлаган Исмоил Сафавий наккошга ижод қилиш учун Табризда барча шароитларни яратиб беради. Маълумки, Табризга Бехзод бир гуруҳ истеъдодли шогирдлари билан келган бўлиб, улар ҳам Табризда Бехзоднинг раҳнамолигида ўзларининг ижодий ишларини давом эттирадilar.

Манбаларда берилган маълумотларга кўра, 1520 йилда Шох Исмоил ёш шахзода Таҳмосибга расм ўргатиш учун Бехзодни ўз салтанати пойтахти Табриз шаҳрига таклиф

этади. 1522 йил эса махсус фармон билан рассомни ўз кутубхонасидаги китоба ахли (котиб, наққош, музаҳҳиб, жавдалкаш, халқор, зарқўб, дожувардшўй ва бошқалар)га мутасадди этиб тайинлайди.

Бехзод Табризда истикомат кила туриб санъаткор сифатида ҳаётида яна бир бор жасорат кўрсатди. Гурбатда, гоят рухий азобларда, она шахридан олисда туриб яна бир нафис тасвирий санъат мактабини бунёд этади. Хиротдагидек бу ерда ҳам ўз атрофига истеъдодли рассом, наққош ва бошқа хунарамандларни тўплади, уларга кунт билан раҳнамолик қилиб, ўзининг сеҳргар санъатининг сир-асрорларини ўргата бошлади. Табризда Султон Муҳаммад, Оқо Мирақ, Мир Мансур Мусаввир, Мир Саид Али сингари ўнлаб истеъдодли мусаввирларни тарбиялади.

1524 йилда Табриз султони Шох Исмоил Сафавий вафот этади ва тахт ёш шахзода Таҳмосиб кўлига ўтади.

Манбаларда берилган маълумотларга кўра, Бехзод Сафавийлар саройига жуда яқин, подшо салтанатидаги энг ишончли санъаткор бўлгани учун ҳам шахзода Таҳмосибга болалик пайтиданок миниатюрасозлик илмидан дарс бериб, уни ҳам ўзининг сеҳргар санъатининг сир-асроридан хабардор қилиб борган.

1537 йилда кексайиб қолган Бехзод Хиротда суюқли жияни ва шогирди Рустам Алининг ўлим тўшагида ётганлигидан хабардор бўлиб, уни кўрмоқ учун она шаҳри Хиротга отланади. Лекин у Рустам Али дийдорига етиша олмади. Бехзод Хиротга етиб келгунча у оламдан ўтган бўлади. Бундай жудоликдан каттик қайгурган, кекса мўйсафид Бехзоднинг ўзи ҳам оғир ҳасталаниб, 1537 йилда Хиротда оламдан ўтади. Мусаввирнинг қабри Қўҳи Муҳтор (Муҳтор тоғи; Афғонистон ҳудудида)нинг ҳушманзара жойида. Унинг қабри тошига шоир Амир Дўст Хошимийнинг қуйидаги шеъри битилган:

Ваҳид-ул-аср Бехзод он ке чун у
Зи батни модари айём кам зод,

Қазо чун суврати умраш бипардохт
Ажал ҳоки вужудаш дод бар бод.

Зи ман сувратгаре тарих пурсид,
Баъд у гуфтам ҷавоб аз жони ношод:
Агар хоҳе ке торихаш бидони,
Назар афкан ба «Ҳоки қабри Бехзод».

Мазмуни: “Ўз асрининг яғонаси бўлган Бехзод шундай буюқ одамки, ундай кишилар онадан жуда кам тугилади... Қазо (ўлим) унинг ҳаётига хотима ясади, ажал унинг тана тупроғини елга топширди. Бу сувратгар Бехзод вафотининг тарихини (йилини) мендан сўради. Унга ғам-ғусса билан шундай ҷавоб бердим: «Бехзод вафот этган» йилини билишни истасанг, «Ҳоки қабри Бехзод»га (яъни Бехзод қабрининг тупроғига) назар сол».

Шарк халкларининг муштарак ифтихори, буюк фарзанди бўлмиш Камолиддин Бехзод XV асрнинг иккинчи ва XVI асрнинг биринчи ярмида Хирот ва Табризда яшаб, гоятда баракали ижод этди, ўзидан сўнги авлодга бой, ранг-баранг ва ажойиб тасвирий санъат асарларини мерос қолдирди.

Камолиддин Бехзод ижоди

Бехзод чизган расмлар таркаб кетган жаҳонга, Асл нусхаси етган Париж ва Лондонга. Унинг кўпгина қисми насиб этган Эронга, Баъзиларин топарсан борсанг агар Афғона, Бу нақшлар сайд экан, гайрилар сайёд экан. Махмуд Хасаний

Камолиддин Бехзод саксон йиллик узок ва мазмундор ҳаёти давомида Султон Хусайн Миро (1469 – 1505), Муҳаммад Шайбонийхон (1451 – 1510), Шох Исмоил Сафавий (1501 – 1524), Шох Таҳмосиб Сафавий (1524 – 1576)лар ҳукмронлик қилган тўрт салтанатни кўрди.

Темурийлар сулоласи пойтахти Хиротда ва Сафавийлар пойтахти Табризда яшаб, фалак гардишининг ёрқин кунларию, азоб-укубатларини ўз кўзи билан кўриб мушоҳада қилди, ижтимоий борлиқдан олган бой ва ранг-баранг таассуротларини, ички кечинмаларини, қайфиятларини ўз ижодида зўр маҳорат билан тасвирлади.

Бехзоддан бизга қадар ранг-баранг жанрларда кўплаб асарлар қолган. У Шарк тасвирий санъатини жанр, мавзу, гоявий йўналиши, тузилиши, ранглар таносиби, шакл ва воқеалар мутаносиблиги жиҳатдан янги тараққиёт чўққисига кўтаради; оддий ҳаётнинг воқеа-ҳодисалардан тортиб, машрикзаминда қенг ёйилган анъанавий лавҳалар асосида гўзал миниатюралар чизди, даҳо алломаларнинг шох асарларини, тарих китобларини беэади; замонасидаги буюк шахсларнинг аксини – портретини яратди.

Дарвоқе, Бехзод ижодининг дастлабки йилларида кўпроқ тарихий, замонасининг долзарб мавзуларида (масжид қурилиши, туялар жанги, Доро саргузашти, Амир Темур саройида қабул маросими), қаҳрамонлик мавзуларида асарлар яратган бўлса, кейинчалик кўпроқ анъанавий, халқ оғзаки ижоди ва лирик қаҳрамонлар тимсолларини яратишга киришади.

Жумладан, у Низомий Ганжавий «Ҳамса»си, Амир Хисрав Дехлавийнинг «Лайли ва Мажнун» (1492), Фаридиддин Атторнинг «Мантукут тайр» (1494) асарларига гоятда гўзал миниатюралар чизган.

Бу асарлар дoston ёки ҳикоятда тасвирланган воқеанинг мўъжаз бир тарзда ўзида мужассалаштиргани, қаҳрамонларнинг ҳар бири ўзига ҳос бир тарзда ифодаланганлиги билан киши диққатини ўзига тартади. Масалан, Низомийнинг «Ҳамса»сига чизилган «Лайли ва Мажнун мактабда» номли сурат ўзининг ҳар жиҳатдан муқаммаллиги билан диққатга молик.

Тўрт томони нақшинкор бинолар, майсазору гуллар, сермева дарахт оғушидаги синфхонада бир гуруҳ болалар дарс ўқимокда, бошқа бир тўдаси эса болаларга ҳос шўху

танглик билан ўйнашмоқда, овкатланишмоқда, баъзилари либосларини киймоқда. Аммо Лайли билан Мажнун махзун, чор атрофдаги воқеага бепарво, аллақандай ҳаёлот оламига гарк, бир-бирларини зимдан кузатиб ўтирибди.

Бехзод Шарк миниатюра санъатига ҳаётийлик, ҳаққонийликни – реализмни олиб кирган ижодкордир.

Бехзод томонидан юзлаб миниатюралар ишланган. У Шарафиддин Али Яздийнинг «Зафарнома»сига, шоир Саъдийнинг «Бўстон», «Гулистон», шоир Абдулло Хотифийнинг «Темурнома» каби асарларини нафис ва гўзал минитаюралари билан беаган.

Шунингдек, мусаввир мураккаъ (альбом)ларга ҳам гўзал ва нафис миниатюралар чизган. Жумладан, Хуросон ҳокими Султон Хусайн Мирзонинг мажлислари тасвир этилган мураккаъ (альбом). Ушбу мураккаъ Султон Хусайн Мирзонинг Хиротдаги китобхонаси учун тайёрланган.

Бундаги 40 дан ортиқ гўзал миниатюра Камолиддин Бехзод томонидан ишланган. «Темур тарихи мураккаъси». Ушбу альбом 1467 йилда номаълум санъаткор томонидан тузилган бўлиб, нукра ва тиллакорлик ҳунаrlари ила ўта зўр маҳорат билан жуда пухта ва гўзал ишлангандир. Унда бошқа нафис тасвирий санъат намуналари билан бир қаторда Камолиддин Бехзоднинг бир неча миниатюралари мавжуд.

У тарихий, замонавий мавзуларда ўнлаб асарлар яратиш билан бирга ўзи бевосита мулоқотда бўлган, мурувват кўрган маслакдошлари, замондошларининг суратларини чизиб, тасвирий санъатимиз тарихига портрет жанрини олиб кирди.

Бехзод портрет жанрининг бошловчиси ва мохир устаси бўлган. Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Абдуллох Хотифий, Султон Хусайн Бойқаро, Шайбонийхон каби тарихий шахсларнинг портрети Бехзод мўйкалами туфайлигина бизгача етиб келган.

Бизгача Хусайн Бойқаронинг Бехзод каламига мансуб иккита тасвири сақланиб қолган. Жажжи тасвирда Султон Хусайн Бойқаро шаклу шамойили, келбати шундай аниқ ҳаётий ифода топганки, портретни синчиклаб кузатган кишига, Бобурнинг Султон Хусайн Мирзо ҳақидаги таърифи беихтиёр эсга тушади.

«Шакл ва шамойили кийик кўзлук, шерандом бўйлуқ киши эди. Белидан куйи ингичка эди, хуш ранг кизил, яшил абришимни кияр эди. Қора кўзи бўрқ кияр эди, ё қалпок Аҳёнан ийдларда кичик сепеч дасторни яп-ясси ямон чирмон чирмаб, қарқара ўтақаси санчиб, намозга борар эди» («Бобурнома» Б.47).

Бехзод Шайбонийхон хизматиға ўтиб, 1507 йилнинг иккинчи ярмида унинг портретини яратган. Бу портрет-тийнат ҳар жихатдан эътиборға лойик. У Бехзод ижодининг портрет яратишдаги ёркин саҳифаси, десак бўлади. Тасвир композицияси, ранглар уйғунлиги, улар талқини жихатдан чуқур рамзий умумлашмани жамлаб олган. Расмда подшоҳнинг сийрати, рухий ҳолати жуда ишонарли ифода қилинган.

Тасвирнинг тепа кисмида Бехзоднинг иккита дастхати, ўнгда – «Сурати Шайбонийхон», сўлда – «Ал-обд Бехзод», яъни «Кул Бехзод» деган битик мавжуд. Камолиддин Бехзод яратган уч машхур ўзбек подшоҳининг тасвирий тийнати Ўзбекистон маданияти ва санъати тарихида алоҳида ўрин тутди.

Камолиддин Бехзод ижоди ҳақида гапирганда, кохиралик санъатшунос олим доктор Мухаммад Мустафо томонидан нашр этилган «Бехзод миниатюра мактабига оид мўъжаз тасвирлардан намуналар» деган мажмуа Бехзоднинг машхур «Султон Хусайн Мирзо саройида зиёфат» деган миниатюраси билан очилади.

Мажмуадаги иккинчи тасвир ҳам мазмун жихатидан биринчисига ўхшаб кетадики, унда ҳам Султон Хусайн Мирзо ҳузуридаги зиёфатлардан бири тасвирланади. Ушбу мажмуадаги Бехзод мўйкаламига мансуб тасвирларнинг учинчиси «Малик Доро ва отбокарлар» деб аталади.

Камолиддин Бехзод ижоди кейинги асрлар Хуросуна Мовароуннахр, Хиндистон миниатюра санъати ривожига сезиларли таъсир этган. Косим Чехракушо, Махмуд Музаххиб, Мулло Дарвеш, Дўсти Девона, Мухаммадмурод Самаркандий сингари мусаввирлар Бехзод миниатюра мактабидан бевосита сабоқ олиб, унинг илгор анъаналарини муваффақият билан давом эттирган санъаткорлардир.

Бехзод ва унинг шогирдлари санъати Европа рассомлари ижодига ҳам самарали таъсир кўрсатгани рост.

1903 йили Германияда санъат кўргазмаси очилган. Унда Бехзод ва унинг замондошлари асарлари намойиш этилади. Кўргазмани Анри Матисс, Сезанн каби француз рассомлари кўриб, хайратга тушишади.

Шарк рассомлари асарларидаги бир-бирига зид, кескин ранглар, уларни нозик мувозанатда ва уйғунликда ишлаш санъати уларга катта таъсир кўрсатади.

Камолиддин Бехзод тасвирий санъатни шунчалик мохирона эгаллайдики, у "Монийи Соний (2 моний)" ва "Шарк Рафаэли" деган юксак номга ҳам сазовор бўлади.

Шуни алоҳида қайт қилиб айтиш мумкинки, Камолиддин Бехзод ижоди кўп асрлардан бери жаҳон санъати аҳлига таъсир кўрсатиб келади. Республикамизда унинг бадиий меросини ўрганишга катта аҳамият берилмокда.

Бехзод ижодини тадқиқ ва тарғиб этишда санъатшунос, файласуф, тарихчи ва адабиётшунос олимлар томонидан катор монография, рисола ва илмий мақолалар яратилган ва яратилмокда.

Жумладан, Н.Норкуловнинг «Камолиддин Бехзод» (1968), Н.Норкулов ва .Низомитдиновларнинг «Миниатюра тарихидан лавҳалар» (1970), О.Усмоновнинг «Камолиддин Бехзод ва унинг наққошлик мактаби» (1977), К.Окилованинг «Мусаввир Камолиддин Бехзод» (1993), Н.Ойдиновнинг «Бехзоднинг нурли мўъжизаси» (1996),

Б.Мансуровнинг «Шарк санъатининг буюк намояндаси»(буюк мусаввир Камолиддин Бехзод) (1977), Т.Кўзиёвнинг «Жахонни забт этган мусаввир» (Камолиддин Бехзод 545 ёшда) (1997), «Бехзод ва тамаддун» (2000), О.Усмонов ва А.Мадрахимовнинг «Камолиддин Бехзод» (2000) каби рисоалари яратилди.

Шунингдек, шоир ва ёзувчилар томонидан яратилган роман, дoston ва шеърларда Бехзод образи каламга олинган. Масалан, Ойбекнинг «Навоий», П.Кодировнинг «Юлдузли тунлар» романидаги каби эпизодик тимсол бўлиб эмас, Бехзод образи бир дахо сифатида ўз аксини топади.

Шукур Курбоннинг «Бехзоднинг бир куни» драматик достони, О.Бўриёвнинг «Бехзод ва Ширин» достони, Махмуд Хасанийнинг «Наккошларнинг султони» шеъри, Темур Убайдуллонинг «Мусаввирнома» каби шеърлари яратилган.

Бехзод номини абадийлаштириб, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислom Каримовнинг Фармони (1997 йил 23 январь)га биноан Камолиддин Бехзод номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти таъсис этилди.

Тошкентдаги Миллий рассомлик ва дизайн институтига Камолиддин Бехзод номи берилди.

1997 йил 27 августда Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони бўйича Ўзбекистонда биринчи марта Т.Болтабоев, Х.Назаров, Г.Камолов, А.Илхомов, Б.Рахмонбердиев, Р.Матчоновлар Бехзод номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофотини олишга муяссар бўлдилар.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Махкамасининг Карори (1997 йил 23 декабрь)га биноан Тошкент ва Самарканд шаҳарларида ва хорижий мамлакатларда ЮНЕСКО хомийлигида Бехзод таваллудининг 545 йиллиги кенг нишонланди. 2000 йил ноябрда бу тадбир дунёнинг 190 мамлакатада нишонланди.

Тошкентда 2000 йил 23 ноябрда Темурийлар тарихи Давлат музейида «Камолиддин Бехзод ва Шарк миниатюра санъати» халқаро анжуман бўлди. Ушбу анжуманда Британия, Туркия, Хиндистон, Озарбайжон, Тожикистон ва Ўзбекистон санъатшунос олимлари иштирок этдилар.

Юбилей муносабати билан Бехзод ҳаёти ва ижодига бағишланган бир канча тадбирлар амалга оширилди.

Жумладан, «Камолиддин Бехзод» ҳужжатли филми яратилди (2000 й). Бехзод боғи барпо этилди. Махсус музей очилди. Альбомлар, тақдимлар чиқарилди. Оммавий ахборот воситаларида кўплаб эшиттириш, кўрсатув ва вақтли матбуотларда мақолалар берилаётир.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Ўзбекистондан четга олиб кетилган ва халқ бойлиги бўлган архив ҳужжатларини қайтариб олиб келиш бўйича

ташкил этилган махсус комиссия Камолиддин Бехзоднинг дунё бўйлаб сочилиб кетган меросини, кутубхона ҳамда музейларда сақланиб қолган асарларини ўрганиб чиқади. Бевосита Камолиддин Бехзод каламига мансуб 120 дан ортиқ миниатюра асарлари борлиги аниқланди.

Масалан, Оксфорддаги (Буюк Британия) Бодлиан кутубхонасида Алишер Навоий «Хамса»сида Камолиддин Бехзод мўкалами билан ишланган миниатюраларнинг аслияти мавжудлиги аниқланди. Мазкур кутубхонанинг Шарк бўлимида «Хамса»га қирган 4 та асарнинг ўзидагина Бехзод мўкаламига мансуб миниатюраларнинг сони тани ташкил этади.

Яна, дунёдаги энг йирик илмий хазиналардан бири бўлган Лондондаги Британия кутубхонасида Низомийнинг «Хамса»си қўлёзмасига Бехзод томонидан ишланган 27 та миниатюра борлиги аниқланди.

Кохира шаҳридаги Миллий кутубхонада сақланаётган Камолиддин Бехзод ва унинг шогирдлари даҳоси билан яратилган миниатюра санъатининг ноёб дурдоналари аниқланди. Уларнинг 6 таси шахсан Камолиддин Бехзод мўкалами билан қизилган. 10 га яқини унинг шогирдлари Қосим Али, Шайхзода ва Султон Муҳаммад ижодининг маҳсули экан.

Шунингдек, Истамбул шаҳридаги «Тўпкари» саройи кутубхоналарида сақланаётган Камолиддин Бехзоднинг Хисрав Дехлавий ва Низомий асарларига ишланган 14 дона миниатюра асарларидан олинган қўرғазмалар учун мослаштирилган рангли суратлар ҳам шулар жумласидандир.

Виктория ва Альберт музейида сақланаётган ҳамда Санкт-Петербургдаги Салтиков-Шедрин кутубхонасида сақланаётган миниатюраларнинг эгизак нусхалари яратилиб Ўзбекистонга олиб келинди.

Хулоса қилиб айтганда, Камолиддин Бехзод ва унинг шогирдлари томонидан яратилган миниатюралар асарларининг слайдлари, компакт диск ҳамда факсимил репродукциялари, қўрғазмалар учун мослаштирилган транспарент шаффоф нусхалар олиб келиниб Камолиддин Бехзод музейига топширилди.

Камолиддин Бехзод замондошлари хотирасида

Камолиддин Бехзод замондош мўкалам соҳиблари орасида энг яхши мусаввир ва хаттотларнинг бошлиғи, ўз санъатининг чўкқисига эришган улуглардан эди. (Дўст Муҳаммад)

Рангтавир пайдо бўлгандан буён бу соҳада санъат аҳли орасида унга тенг келадигани йўқ эди.(Қози Аҳмад)

Камолиддин Бехзод ажойиб ва гаройиб суратларини захир қилувчи ҳунар нодирликларини бунёд этувчи Моний қабри сурат қизувчи, мўкаламни, олам

мусаввирлари асарларини (ажойиб суратлари билан) йўкка чиқарувчи мисли йўк (нозик) хунарини маха килгувчидир... (Хондамир)

Устоди мохируласноф хамиша суввари мухталифа ва нукуши мутанаввиани ўзи билан саклаб эди, хожат вақтида ишга сураб эрди ва аксар Амир Бобо Махмуд суратинким, даргоҳи олампадох Султон Хусайн Мирзонинг азимшаън, бузург рафиуламакон, сутург кубаросидан эрди авзоъи мухталифа билан тасвирин чекар эрди. (Зайниддин Восифий)

Аср нодири, мусаввирлар пешвоси, устод Камолиддин Бехзодга – Хумоюн подшоҳ кутубхонаси ахлига, яъни котиб, наққош, музаҳҳиб, жадвалкаш, халқор ва зарқўбларга... бошчилик мансаби топширилсин. (Хусайн Бойқаро)

Мусаввирлардан Бехзод эди, мусаввирлик ишини бисёр нозук килди... Соҳоллик кишини яхши чехрали, қушойлик киладур.

* * *

Устод Бехзоднинг (яъни Алишербекнинг) тарбият ва тавқияти билан, саъй ва эҳтимоли билан мундоқ тараккий ва шухрат, мундоқ машхур ва маъруф бўлди. Заҳириддин Муҳаммад Бобур Камолиддин Бехзод чет элликлар хотирасида Бехзод миниатюралари шарқ тасвирий санъати дунё маданиятининг ноёб хазинаси эканлигидан далолат беради.

Унинг асарлари гарб тасвирий санъати ривожига ҳам бевосита таъсир кўрсатган. Мусаввирлик, умуман, санъат чегара билмайди. Ундан ҳамма миллат кишилари бир хил баҳраманд бўлаверади. Рассомнинг асарини тушуниш учун таржимон талаб этилмайди. Масалан, Бехзод асли шарқлик эса-да, унинг мўйкалами ҳосилаларидан Европа ёғуд Лотин Америкаси халқлари ҳам бевосита завқ олаверади. (Камол Хасан Шалтут (Миср))

Бехзод миниатюралари Шарқда қадимдан тасвирий санъат яхши ривожланганини, Шарқ кишиларининг диди ниятда нозик бўлганлигини тасдиқлайди. Омур Коч (Туркия)

Бехзод наққошлиги XV аср миниатюра санъатининг олтин даври ҳисобланади. Бехзод Хирот нафис тасвирий санъат мактабида энг улкан устоз мусаввир эдиким, унинг шогирдлари гўзал миниатюрасозлик санъатини бутун жаҳон бўйлаб тарқатдилар. (Абдулхай Хабибий (Афғонистон))

Ўша замонда жуда катта шухрат қозонган Бехзод ва Шох Музаффар сингари атоқли наққош-рассомлар, шубҳасиз, Мир Алишер Навоийнинг қўллаб-қувватлаши натижасида қамолотга эришдилар. (Эдвард Браун)

Бехзод мусаввир Мирак Наққош раҳбарлигида шаклланган бўлса, ижодининг юксак босқичига кўтарилиши давлат арбоби, шоир Мир Алишер раҳбарлигида бўлди. Худди ана шу зотнинг ҳомийлиги, раҳбарлиги, йўл-йўрик кўрсатиши натижасида... устоз Бехзод ва Шох Музаффарлар рассомликда шухрат қозондилар. (Н.Шукин (Француз санъатшунос олими))

Буюк мусаввир Бехзод миниатюра санъатини факат шаклий жихатдан эмас, бетакрор мазмун ва мохият, фалсафий жихатдан ҳам юксак поғонага кўтара олди. Унинг асарлари исломий маданият дурдоналари сифатида Европа тамаддунига ҳам кучли таъсир кўрсатди. Ибодулла Бахорий (Буюк Британия)

Бехзоднинг овруполик рассомлар сингари студияси бўлмаган. Унинг иш жойи оддий хужра бўлиб, деворлари мохир Шарк хаттотлари томонидан суралар билан безатилган эди. Шундай муҳитда Бехзод яшар, нозик мўйкалам билан ижод киларди. (Ф.Р.Мартин (Швед санъатшуноси))

Киска бир вақт орасида Бехзод шу даражада мохир мусаввир бўлиб етишдики, ранг-тасвир пайдо бўлгандан буён бу соҳада санъат аҳли орасида унга тенг келадиган йўқ эди. (Кози Ахмад)

Бехзод XX – XXI аср олимлари талкинида

Бехзод ҳақли равишда улуг санъаткор рассом Бехзоднинг мўйкалами ҳақиқатан том маънода сеҳргардир. Бўёқларнинг майин гўзаллиги, доимий оҳанги, япроқларнинг ёрқин кўзга ташланган маъноси билан бу рассом ўз санъатининг қайта келмас бир мохиридир. (Ойбек)

У жаҳон тасвирий санъатининг буюк арбоби. Хусусан, ўзбек миллий тасвирий санъатининг илк намояндаси. Айни пайтда жаҳон цивилизациясига, шу соҳа тараккиётига кучли таъсир ўтказган зотлардан. (А.Каюмов)

Бехзод яратган миниатюралар Навоий асарларини чуқур тушунишга, англашга, таҳлил қилишга ёрдам беради. Суратлар ёрдамида Навоий сатрларини, мазмун - мохиятини англаш осонлашади. (А.Хайитметов)

Хуросон ўлкаси пойтахти Хиротда дунёга келган Камолиддин Бехзод ўз даврининг буюк рассоми, «Монийи соний» унвонига сазовор бўлиб, аср нодири, XV аср иккинчи ярми Хирот миниатюра мактаби асосчиси сифатида шухрат қозонди. (М.Хайруллаев)

Бехзод нафакат Шарк халқлари маданияти тарихида ўчмас из қолдирган, жаҳон тамаддуни хазинасини ўзининг ажойиб қимматбаҳо дурдоналари билан бойитган, бутун дунё цивилизацияси тарихида салмоқли ўрин олган буюк ва забардаст санъаткордир. (О.Усмонов)